

IKER
GAZTE
NAZIOARTEKO
IKERKETA EUSKARAZ

III. IKERGAZTE

NAZIOARTEKO IKERKETA EUSKARAZ

2019ko maiatzaren 27, 28 eta 29
Baiona, Euskal Herria

ANTOLATZAILEA:
Udako Euskal Unibertsitatea (UEU)

GIZA ZIENTZIAK ETA ARTEA

**Nafarroako Ezker Iraultzailearen
historia, 1970-1979**

Imanol Satrustegi

11-17 or.

<https://dx.doi.org/10.26876/ikergazte.iii.01.01>

Nafarroako Ezker Iraultzailearen historia, 1970-1979

Satrustegi, Imanol

*Nafarroako Unibertsitate Publikoko doktoregaia
imanol.satrustegui@unavarra.es*

Laburpena

Ezker iraultzaileko alderdiak Francoren diktaduraren aurkako lehen indar politikoa ziren. Diktaduraren bukaeran, nafar biztanleriaren zati garrantzitsu batek sistema jaio berriari -1978ko Konstituzioan oinarritutakoari- ez zion babesik eman. Izan zuten garrantzia nabaria izan zen arren, Trantsizioaz geroztik ezker erradikaleko alderdiak desagertu ziren ia, eta XXI mendearen hasieran gizartearen memorian deus gutxi geratu da.

Ikerketa historiko honen helburuak mugimendu politiko honen historia jasotzea, sistema berriaren aurkako kritikan izan zuten garrantzia azpimarratzea eta garai hartako “Euskal gatazkaz” ausnartzea dira.

Hitz gakoak: Ezker Iraultzailea. Trantsizioa. Langile borroka. Nafarroa Garaia.

Abstract

The far-left parties were the first political force of the opposition in Navarre against Franco's dictatorship, at the end of which the new born system, based in the Constitution of 1978, was rejected by a relevant part of the Navarrese society. However, in spite of the evident importance they had, far-left parties almost disappeared after the dictatorship came to an end, and in the early 21st century their trace has gone unnoticed.

The objectives of this historical research are to summarize the history of this political movement and to prove the signification they had in the rejection of the constitutional consensus, as well as to reflex about the “Basque Conflict” during these years.

Keywords: Far-left. Transition to democracy. Workers struggle. Navarre.

1. Sarrera

60 eta 70eko hamarkadetan ordura arteko alderdi komunista tradizionaletatik baino ezkererago kokatzen zen sektore politiko berri bat sortu zen. 68ko Maiatzaren, Hirugarren Munduko nazio askapeneko mugimenduen, Ezker Berriaren eta katolizismo sozialaren eraginez sortu zen sektore politiko honen parte ziren alderdiei, “ezker erradikal”, “ezker iraultzaile” edo “muturreko ezker” definizioa ezarri zitzairen. Ezker erradikala nazioarteko olatu iraultzaile baten parte izan zen.

Etiketa honen azpian, sarri, garaiko mugimendu iraultzaile ezberdinak bildu izan dira: anarkistak, libertarioak, autonomoak, kristau antikapitalistak edo mugimendu abertzale zein independentistak. Baina lan honetan, “ezker iraultzaile” izenpean batez ere alderdi marxista ez-abertzaleei eginen diegu erreferentzia. PCEi, ORT, MCE, LCR, OIC edo antzeko alderdiei buruz arituko gara alegia, horiexek baitziren nagusienak.¹

Espanian, sektore politiko hau osatzen zuten alderdi guztien batura, frankismoaren aurkako bigarren indarra zen, Partido Comunista de Españaren (PCE) nagusitasunaren atzetik. Diktaduraren aurkako oposizio borrokan, langile mugimenduan eta bestelako mugimendu sozialen sorreran garrantzi handia izan zuten eta haien ekarpena erabakigarria izan zen diktadura eraisteko.

Espainiako ezker iraultzailea behar den bezala ikertu nahi duenak Hego Euskal Herriko ezker iraultzaileari atentzio berezia jarri beharko lioke. Izan ere, sektore politiko honek berebiziko garrantzia izan zuen Hego Euskal Herrian, Espainiaren baitan lurralde horietan izan baitzuen ezker erradikalak errotze sakonena zein mobilizazioak eragiteko ahalmen handiena. Hego Euskal Herriko probintzietan oposizio antifrankistaren eta langile mugimenduaren jaun eta jabe

1 Siglak hurrenez hurren: Partido Comunista de España (internacional) -PCEi-, Organización Revolucionaria de Trabajadores -ORT-, Movimiento Comunista de España/Euskadiko Mugimendu Komunista -MCE/EMK-, Liga Comunista Revolucionaria/Liga Komunista Iraultzailea -LCR/LKI-, Organización de Izquierda Comunista -OIC-.

izan ziren PCEn aurretik, beste toki batzuetan gertatu ez zen bezala. Gainera, zenbait kasutan, alderdietako batzuek euren sorburua euskal jatorriko elkarte edo antolakundeetan izan zuten eta kidegoaren zati mardulena euskal-nafar lurraldeetan zegoen.

Horretaz guztiaz gain, Hego Euskal Herrian Frankismoaren bukaerak zein Trantsizioak izan zituzten berezitasun historiko, politiko eta sozialek aparteko ikergaia izan dadin eragiten dute. Izan ere, Frankismoko azken urteetan greba ugari egon zen, Espainiako beste toki batzuetako konfliktibitate eta erradikaltasun altuagoa izan zutenak, langile mugimenduak indar gehien eduki zuen tokietako bat zelako seinale, eta gainera, frankismoaren aurkako mobilizazioek intentsitate berezia izan zuten. Gainera, Erreforma Politikoa abiatu zenean biztanleriaren eta alderdi politikoaren zati zabal batek prozesu hura gaitzetsi zuen eta aurkakotasun nabaria erakutsi zuen.

Nafarroa Garaia kasu espeziala izan zen ezker antikapitalistarentzako. Nafarroa Garaia diktaduraren hasieran probintzia atzerakoi eta kontserbadorea zen. Baina, garapen industrial ikusgarria zela eta aldaketa sozial sakonak bizi izan ziren, eta ezker erradikal jaio berri batek gidatutako langile mugimendu dinamikoa sortu zen. Frankismoaren hondar urteetan, CCOOren inguruan bildutako Nafarroako langile mugimendua -askok espero ez zuten arren- Espainiako borrokalarienen artean kokatu zen, diktaduraren aurkako mobilizazio arrakastatsuak bultzatuz. Azpimarragarriena, Nafarroako oposizio antifrankistaren lider nagusia izatera ailegatu zen ORT alderdia izan zen.

Garaian dinamismo handia zuten alderdiak izan arren, Trantsizioaz geroztik ezker iraultzailea krisian sartu zen, denbora gutxian eragina galdu eta ia desagertzeraino. Diktaduraren azken urteetaraino ezker iraultzaileak hausturaren aldeko oinarri sozialaren lidergoa zuen, baina Erreforma ezartzen hasi zenean ezker abertzale berriak, HB koalizioaren ingurukoak, lekukoa hartu zion.

2. Uneko egoera

Bistan denez, Ezker Iraultzaileak berebiziko garrantzia izan zuen, baina haien inguruan egin izan diren ikerketak, orain dela urte gutxi batzuetara arte behinik behin, urriak eta aurreiritziz beteak izan dira, topikoz jositakoak. Besteak beste Jose Manuel Rocaren (1994) eta Consuelo Laizen (1995) lanez ari gara. Azken urteetan ordea, ikergaiak merezi zuen garrantzia itzuli dioten lanak eta ekimenak ugaritzen ari dira. Azpimarragarrienak Gonzalo Whilhelmik (2016) orain dela gutxi kaleratu duen eskuliburua eta 2017ko otsailean Madrilén egindako kongresua ditugu.² Gainera, heldu diren urteetan gaia argituko duten lan gehiago etorriko direlako aurreikuspena dago (MCE, LCR, eta OIC alderdiei buruzko doktorego tesiak martxan daude, besteak beste).

Bestalde, euskal Trantsizio gatazkatsuen inguruko lanetan ere ezker iraultzailearen inguruko informazioa falta da. Langile mugimenduaren jaun eta jabe ziren arren, bestelako gaien aldean -biolentzia politiko edo ezker abertzalearen aldean esaterako- ezker erradikala azpi-errepresentaturik dagoela esan dezakegu.

3. Ikerketaren helburuak

Arestian esandakoa errepikatuz, Espainiako beste toki batzuetan ez bezala, Hego Euskal Herrian ezker iraultzaileak gizartean sustraitze ahalmen handia zuen, eta gainera, langile mugimenduak aparteko dinamismo eta konfliktibitate maila erdietsi zuen. Dituzten berezitasunengatik, bi fenomeno hauen arrazoieta sakontzea interesgarria litzateke. Alderdi iraultzaileen sustraitze zabalaren eta langile mugimenduaren dinamismoaren arteko harreman kausalik egon al zen?

Bestalde, batzuen ustez Hego Euskal Herrian Erreformak ezin izan zuen era eraginkorrean finkatu, bereziki euskal gatazka delakoaren eta ETaren jardun armatuaren ondorioz. Baina arrazoi gehiagok egon behar dute horrelako arazoaren korapilatsuen atzean. Azalpen zabal eta osatuagoak bilatzeko asmoz, bestelako ikuspegiak planteatu daitezke. Erreformen ezartzeko

2 <https://congresotransicion2017.wordpress.com> (2019ko urtarrilean kontsultatua) Urte honetan beste bat egonen da udazkenean, kasu honetan Bartzelonan. Gehiago jakiteko, ikus: <https://congrestransicio2019.wordpress.com/>

zailtasunen arduraren zati bat, ezker iraultzailearen alderdiei -hausturaren alde zeuden taldeak ziren heinean- zor al zaie?

Eta bukatzeko, ezker iraultzailearen eta ezker abertzalearen arteko lekuko aldaketa bat izan zela kontuan harturik, zer dela eta gertatu zen lekuko aldaketa hura?

4. Ikerketaren muina eta ondorioak

4.1. Metodologia

Ikerketa historiografiko gehienetan bezala, iturrien aukeraketak berebiziko garrantzia du, aukeratzen diren iturrien arabera lortu daitekeen informazioa modu batekoa ala oso bestelakoa izan daitekeelako. Izan ere, iturri historiografiko bakoitzak igorle jakin bat du, eta kasu bakoitzean, igorleak interes partikularrei erantzuten die eta momentuko egoerak baldintzaturik dago beti. Hortaz, historialariak oso zorrotz jokatu behar du iturri bakoitzetik eskuratutako informazioa epaitzerako orduan.

Kasu honetan, batez ere ezker iraultzaileko alderdiek ekoizten zituzten material idatziak dira iturri nagusia: aldizkariak, panfleto edo oktabillak, bileretako aktak eta gisa horietakoak. Kontuan hartu behar da klandestinitatean aritzen ziren alderdi ilegalak zirela, eta beraz, batzuetan informazio hutsuneak izaten direla. Horien guztien osagarri, bestalde, garaiko prentsa eskuindarra eta, Trantsizioak aurrera egin ahala, aldizkari eta egunkari ezkertiarrek erabiltzen ari gara.

Iturri idatziez gain, ahozko iturriak ere darabilzkigu. Ikerketa honek klase sozial zapalduak (langileak), klandestinitatean aritzen ziren talde politiko ilegalak eta errepresioa sufritu izan zutenak ditu protagonista. Noizbait botere politikoa irauli nahi izan zutenen eta erdietsi izan ez zutenen historia da, hitz gutxitan, bazterrekoena eta garaituena. Horrelako kasuetan berebiziko garrantzia hartzen dute ahozko iturriek. Izan ere zapalduetako aktore horiek traza edo markarik ez baitute uzten dokumentazio ofizialean, eta uzteketan, agintarien interesen arabera informazioa litzateke. Esate baterako, poliziak, prentsa eskuindarrak edota Gobernuak sortutako iturriez ari gara. Kasu honetan, aginteak ekoiztutako dokumentazioa ezagutzea interesgarria daitekeen arren, gizarte mugimendu iraultzaileen barne-historia ikertzeko ez litzateke baliagarria. Ahozko iturriek, ordea, “behetik egindako historia” egitea ahalbidetuko ligukete, historia soziala alegia.

Hala ere, elkarriketak egiterako orduan tentuz ibili behar da, ahozkotasunak giza-memoria bezalako gaitasun aldakor batean baitu oinarria. Giza-memoria ezin dezakegu informazioa pilatzen duen artxibo edo kutxa gordetzaile amaiezin baten modura uler, egoeraren arabera etengabeko alaketak eta berrikuntzak jasaten dituen “giza gaitasun dinamiko eta produktibo bat baizik” (Altonaga Begoña, et al. 2017, 137-138). Memoria hori bera, gainera, berriemailearen -hau da, elkarriketatuaren- identitate indibidualaren parte da eta bizi-ibilbide pertsonala zein momentuko egoera edo jarrera justifikatzeko erabiltzen ohi ditu.

Informazio iturri hau, gainera, subjektibitateaz, nahita edo nahi gabe egindako hutsunez, momentuko egoera pertsonalaz, aldarkez, izaeraz edo bestelako baldintzatzaile ezberdinez gurutzaturik dago. Baita elkarriketatuaren eta elkarriketatzalearen artean sortutako giro edota harremanaz ere!

Orain arte egin diren elkarriketetan “bukaera irekia duen elkarriketa erdi-egituratua” erabili da.³ Ahozko informazio hori eskuratzeko premia biologikoa dagoela kontuan hartu behar da baita ere. Ahozko iturriena, ikerketaren zatirik aberasgarrienetarikoa da, garai hartako militante ezkertiar izandakoekin kontaktuan jartzea eta gaztetako pasadizoak kontatzea esperientzia oso interesgarria baita.

4.2. Ikerketaren mamia

Nafarroako ezker erradikalaren historian 3 fase nagusi ezberdindu ditzakegu. Lehendabiziko fasearen ezaugarri nagusiak CCOOetan (Langile Komisioetan) oinarritutako langile mugimendu berriaren sorrera eta ezker erradikaleko alderdien aurrekarien hasiera eta garapena dira. Garai honen mugarri nagusia 1965eko Frenos Iruñako greban kokatzen ohi da, langile mugimendu

3 Gazteleraz *entrevista semi estructurada de final abierto* esaten zaio.

berriaren lehendabiziko grebatzat hartzen delako. Garai honetan, langile mugimendua martxan jarri zen eta pixkanaka izaera ekonomikoko greba eta mobilizazio batzuk habiatu ziren, horien bidez langileen arteko elkartasun sareak sortu ziren eta klase kontzientzia pixkanaka piztu zen.

Kontzientzia hartze hori gertatzen ari zen bitartean, ezker erradikaleko alderdien garatzen joan zen. Esate baterako, ORT alderdi maoistak kezka soziala zuten mugimendu kristautetan du jatorria. Militante katoliko horiek sindikalismoan murgiltzeko hautua egin zuten langileen behar moralei konponbidea emateko eta pixkanaka kontzientzia sozial sakonagoa barneratu zuten, 60eko hamarkada bukaera alderdi iraultzailea bilakatzea erabaki zuten arte. Nafarroako EMKren jatorria ere kristautasun sozialarekin loturik egon zen; apaizgai izandako batzuek ETA Berriarekin -ETAren zatiketa “obrerista” batekin- kontaktuan jarri zirenean sortu baitzen. Bestelako alderdiak ere izan ziren: joera trotskistako LCR-ETA VI edo ikasle mugimenduarengandik zetorren PCEi -gerora PTE izena hartu zuena-, besteak beste. Ontze eta heldutze prozesu baten ondorioz, partidu iraultzaile gehienek 1970 urtearen ingururako burutuko zuten euren hasierako sorrera fasea. Alderdi marxistak eta iraultzaileak zirenez, diktadura eraitsiko zuen eta sozialismoa lortuko zuen klase sozial nagusia langileria zela uste zuten, eta horretarako, industriako langileak antolatzeari ekin zioten.

Hurrengo fasearen hasiera mugarrria, 1973ko udaberriko Motor Ibericarekiko elkartsunezko Greba Orokorrean kokatzen ahal dugu. Greba orokor hura, goiztiarra eta espero gabekoa izan zen (espainiar estatuko lehendabizikoa) eta momentu horretatik aurrera mobilizazioen eta greben hazkunde joera gorakorra gertatu zen: Authikoen aldeko katedraleko itxialdia 1974an, abenduaren 11ko greba orokorra, Potasas-eko mehatzarien itxialdia 1975eko hasieran, ...

Nafarroan langile mugimenduak eta ezker erradikalak gidatu zituzten garai honetako mobilizazioak. Errepresioak errepresio, oposizioak gero eta mobilizazio arrakastatsuek egiteko gaitasuna garatu zuen eta mobilizazioak, kutsu ekonomiko hutsa atzean utzi, eta gero eta izaera politikoagoa (amnistia, askatasun demokratikoak, indar errepresiboen deusezte, ...) hartzen joan ziren, bereziki fase honen azken tartean: Francoren heriotzetik lehendabiziko haustekundeetara bitarte.

Batasun giroa nagusi zen eta oposizioak, alderdikarien gainetik, askatasun demokratikoen aldeko edozein mugimendu elkartsunez babesten zuen. Batasunaren aldeko giro horrentan murgildurik, askatasun nazionalen aldeko mugimenduak ere babes handia jaso zuen. Nafarroako oposizio antifrankistaren gehiengoa ez zen abertzalea, baina euskal nazionalismo berriaren sorreraren eraginez eta 60eko hamarkadatik aurrera bizitako euskal kulturaren berpizkundearen eraginez, euskal sinboloek (hizkuntzak, ikurriñak, ...) konnotazio positibo, aurrerakoi eta demokratikoa hartu zuten. Horrexegatik, ezker erradikaleko partiduek, eta batez ere euren oinarri sozialak, euskaltzaletasuna bereganatu eta haustura demokratikoaren ideiarekin lotu zuten, abertzaleak sentitu ez arren. Elkarriketa batzuetan, esate baterako, 76-77 urteetan gutxi gora behera, euskaltzaletasunaren bat-bateko olatu gorakor bat bizi izan zela azpimarratu dute.

Diktadorea hil ondotik, Gobernuak diktaduraren jarraipena entseatu zuen, baina oposizioko mugimenduen aurkaritzaren eraginez asmo horrek ez zuen luzez iraun, eta Erreforma programa bat jarri zuen martxan. Orduan abiatu zen Trantsizioa, oposizioaren presio sozialari esker.

Trantsizioaren abiatzearekin batera ezartzen ahal dugu hirugarren fasearen hasiera. Oposizioko alderdi moderatuetako batzuek Erreforma plan horrekin bat egin zuten, eta ezker iraultzailea eta ezker abertzalea bakarrik geratu ziren Haustura demokratikoaren defentsan, hau da: indarrean zegoen aginte moduaren aldaketa progresiboan baino, zegoena errotik erauzi eta beste bat eratzearen alde. Hausturaren aldeko indarrek errotze sakona eta babes-oinarri sozial zabal zuten arren, itxaropen hura ez zen bete, eta ondorioz, 78ko Konstituzioan oinarritutako sistema berriarekiko errefusa zabaldu zen.

Ezker erradikalak langile mugimenduan zuen eragin ahalmen handia ikusirik hauteskundeetan emaitza onak lortu zitzakeela uste izan zuen. Baina ez zen horrela izan, greba jendetsuak antolatzeko gaitasuna ez zen bozketan bihurtu eta porrota egundokoa izan zen, egindako eginahal ekonomiko izugarria izan zen arren. Hori gutxi balitz, Erreformak, kostata, baina Nafarroa Garaian ezartzea lortu zuen eta espero zuten haustura demokratikoaren esperantza urrunduz joan zen.

Iparra galduta eta noraezean, militante askok atsekabeturik bizi izan zuten Trantsizioaz ondorengo garaia, asko arriskatu arren helburu pertsonal eta politikoak lortu ez zituztelako. Egoerari aurre egiteko, alderdi batzuek fusionatzea erabaki zuten, PTEk eta ORTk bezalaxe, baina haien arteko alderdikeriaren erruz porrot itzela izan zen. Hilabete gutxian biak desagertu ziren, militante izandakoei arazo ekonomiko larriak eraginez -batzuek etxeetako hipotekekin ordaindu baitzituzten hauteskundeetarako maileguak-. Beste alderdi batzuek, aldiz, EMKk eta LKIk kasu, orduantxe jaio ziren mugimendu sozial berriekin bat egin zuten. Ekologismoak, feminismoak, pazifismoak eta antzekoek alderdiok berritu eta berpiztu zituzten, baina “estatu burgesa” suntsitzeko eta sozialismoa ezartzeko esperantzarik gabe.

Ezker erradikaleko alderdiek iraultza sozialista egin nahi izan zuten, eta frankismoaren bukaeran bazirudien posible zitekeela. Baina petrolioaren krisiaren erruz iritsitako beheraldi ekonomikoak, eta horren ondorioz bultzatu ziren politika neoliberalak (Moncloako Ituna, PSOEren industria birmoldaketa, ...) langileen eta kapitalaren arteko indar korrelazioa aldatu zuten eta esperantza horiek pixkanaka urrundu ziren.

Garai berean, ezker abertzaleak eta HB koalizioak arrakasta handia lortu zuen, bai mobilizazioetan bai hauteskundeetan. Ezker abertzalea frankismo garaian langile mugimenduan ezartzen saiatu zen arren, beti izan zen minoritarioa ezker erradikaleko alderdien aldean. Ez zen greba arrakastatsurik lortzeko gauza. Baina Trantsizioak aurrera egin ahala, hausturaren alde zegoen oinarri sozial zabala hori bereganatzea lortu zuen.

4.3. Ondorioak

Honako hau oraindik garapenean dagoen ikerketa bat da. Nafar Gobernuaren hiru urteko beka bati esker burutzen ari da, eta epe guztiak betez gero, 2020ko bukaeran aurkezteko aurreikuspena dago. Beraz, ikerketa prozesuaren erdialdean gauden arren, honezkero ondorioetako batzuk azaleratzen ari dira.

Besteak beste, langile mugimenduaren erradikalitasuna eta oposizioaren berezitasuna azaltzeko Nafarroa Garaia XX mendearen erdialdean bizi izan zituen aldaketa ekonomiko eta sozial sakonei erreparatu diegu. Industrializazio prozesu berantiarraren ondorioz, klase proletario berria sortu zen, bereziki gaztea zena eta beraz, klase honek, ez zituen gerra aurreko tradizio ezkertiarak ezagutzen. Gainera, kontuan hartu beharrekoa da Nafarroako gizartearen elkarte kristauak izan duten errotze historikoa. Elkarte kristau hauek, Vatikanoko II kontzilioaren eraginez erradikalizatu zirenean, langile antolatuen sareak eratzeko aukera eta erraztasuna izan zuten eta ondorioz, ideia iraultzaileek berehala erakarri zituzten langile gazteenak. Modu hartara, langile mugimendu erradikalak gidatutako gizarte zibil alternatibo bat eratu zen, erregimenari bizkar eginez.

Trantsizioak aurrera egin ahala, hausturaren oinarri sozial zabala osatzen zutenen artean atsekabea eta desengainua zabaldu zen, erreforma demokratikoak espero baino muga gehiago zituelako (Nafarroa EAEtik bazter utzi, krisi ekonomikoa, errepresioa, ...). Hasiera batean, gizarte zibil antifrankista berez ez zen abertzalea. Baina Trantsizioan zehar HB koalizio sortu berriak ezker erradikaleko oinarri sozialak kapitalizatu zuen.⁴ Lekuko aldaketa bat gertatu zen, hausturaren aurkako oinarri sozialaren lidergoan. Lekuko aldaketa horri azalpena ematen dioten zenbait erantzun azaltzen joan dira ikerketak aurrera joan ahala. Alde batetik, lehentxeago aipatu dugun bezalaxe, euskal sinboloek lortu zuten konnotazio positiboaren ondorioz ezker erradikaleko partiduek, eta batez ere euren oinarri sozialak, euskaltzaletasuna bereganatu eta haustura demokratikoaren ideiarekin lotu zuten, abertzaletasunarengana hurbilduz. Gainera, 68ko maiatzetik zetorren nazioarteko olatu iraultzailea apalki moteltzen joan zen 70 hamarkadako erdialdean. Hori gutxi balitz, ezker abertzaleak erreformari aurka egin zion indarkeria erabiliz eta sistema berriarenganako desengainua erakartzea erdietsi zuen.

Beraz, orain arte ikusi dugunaren arabera, erreforma postfrankistak Nafarroan errotzea lortu zuen arren, zailtasun nabariak izan zituen (1978ko Konstituzioa ozta-ozta oso gutxigatik onartu zen eta agintariek Foru Hobekuntzaren legea erreferendum bidez onartzeko beldurra izan zuten), eta hori ezker iraultzailearen errotze zabalaren eta bere inguruko oinarri sozialaren ondorioz

4 Parte batean bakarrik, beste askok PSOE bezalako indar moderatuagoetan edo politikatik kanpo bukatu baitzuten.

izan zen. Baina, Trantsizioan aurrera egin ahala alderdi horiek krisian sartu zirenez, HBk eta mugimendu sozial berriek oinarri sozial zabal hori bereganatu zuten.

5. Etorkizunerako planteatzeko den norabidea

ETAren jardun armatuaren bukaerarekin batera, Euskal Herriko historiako garai honen inguruko ikerketak biderkatzen hasi dira. Urte haietan, indarkeria kapitulu larriak bizi izan zituen Euskal Herriak, eta agertoki horretan ezker iraultzailea uste baino garrantzi gehiagoko aktorea izan zen. Espainiar demokrazia jaio berri horrek Euskal Herrian ezartzeko izan zituen zailtasunak eta euskal gizartearen parte batek 1978ko Konstituzioan oinarritutako Trantsizioko kontsentsua zergatik errefusatu zuen ikertuz garatu litezke gai honen inguruko ikerketak. Trantsizioaren inguruko ikuspegi berritzaileen bila, “Euskal gatazka” delakoaren inguruko galdera historiografikoak egin litezke. Izan ere, ezker iraultzailearen errotzea, erregimen berriaren kontrako iritzia edo asegabetze sententzia eta indarkeria politikoa demokraziaren urteetan zehar luzatu izana oso loturik leudekeelako ustea dugu.

Bestalde, garai hartan sortutako mugimendu sozial berrien (feminismo, ekologismo, kontrakultura, ...) historia edo historia soziala (langileena, kontraerreforma neoliberal-kontserbadorea, ...) egiteak ere mereziko luke etorkizunean.

Trantsizioaz geroztik ezker iraultzailea ia desagertu egin zen eta krisi luze bat bizi izan zuen. Garaian garrantzi handia izan zuten arren, hainbat hamarkaden ondoren, gizartearen memoria kolektiboan alderdi iraultzaile hauetatik guztietatik deus gutxi baino ez da geratzen. Beraz, frankismoaren hondar urteetako oposizio talde nagusietako batzuei merezi duten garrantzia emateko balioko duen lan bat da hau. Oraindik ere, asko dago garai honen inguruan jakiteko.

6. Erreferentziak

- Alted, A. Mateos, A. (1990): “Problemas de método en el estudio de la oposición al franquismo. La utilización del testimonio oral.” in: *Espacio, Tiempo y Forma*, Serie V, Historia Contemporánea, 3, 57-68.
- Altonaga Begoña, B. Aranguren Alonso, M. Ricón Díez, A. (2017): *Historiagintzaren ikuspegi berriak. Teoría eta praktika*. UEU, EHU, Bilbo.
- Behorlegui Zarranz, D. (2017): *Transición y melancolía. La experiencia del desencanto en el País Vasco (1976-1986)*, Postmetrópolis Editorial, Madril.
- Caussà, M. Martínez I Muntada, R.(ed.) (2014): *Historia de la Liga Comunista Revolucionaria (1970-1991)*, La Oveja Roja, Torrejón de Ardoz.
- Folguera, P (1994). *Cómo se hace historia oral*, Eudema, Madril.
- Garde Etayo, M.L. (2011): “El último consejo de Trabajadores de Navarra y el convenio general (1975-1977)” in: M.M. Larraza (zuz.): *De leal a disidente: Pamplona 1936-1977*”, Ediciones Eunete, Iruñea, 225-260.
- Garí, M., Pastor, J. Romero, M. (2008): *1968: el mundo pudo cambiar de base*, Catarata, Madril.
- Giganto Martínez, J.M. (1992): “Sindicalismo e Iglesia en la Ribera de Navarra” In: *Príncipe de Viana. Anejo*, Institución Príncipe de Viana, Iruñea, 16, 757-782.
- González De Andrés, E. (2017): “Programa, discurso y actuación del PCE en la huelga general navarra de junio de 1973” in: *Geronimo de Uztariz*, Iruñea, 33, 93-114.
- Hainbat Egile (2010): *PTE, la lucha por la ruptura democrática en la Transición*, EDILESA, Madril.
- Harman, C. (1998): *The fire last time, 1968 and after*. Bookmarks, Chicago, Londres, Sydney.
- Ibarra Güell, P . (2016): *Memoria del antifranquismo en el País Vasco. Por qué lo hicimos (1966-1976)*, Pamiela, Iruñea.
- Iriarte Areso, J.V. (1995): *Movimiento obrero en Navarra (1967-1977)*, Departamento de Educación, Cultura, Deporte y Juventud, Pamplona.
- Kortazar Billelabeitia, J. (2012): “Euskadiko Mugimendu Komunista (1969-1991): Historia eta ideologia” In: *Vasconia: Cuadernos de historia - geografía*, Eusko Ikaskuntza, 38, 1079-1109.

- Kortazar Billelabeitia, J. (2012): El “Movimiento Comunista de Euskadi y la Transición en el País Vasco (1975-1980).” In: González González, A. (koord.) *No es país para jóvenes* (actas del Encuentro de Jóvenes Investigadores en Historia Contemporánea, 2009, Granada), Instituto Valentín de Foronda.
- Laiz Castro, C. (1995): *La lucha final: los partidos de la izquierda radical durante la transición española*, Los libros de Catarata, Madril.
- Letamendia Belzunce, F. “Ortzi”(1994): *Historia del nacionalismo vasco y de E.T.A* R&B, Donostia (hiru liburuki).
- Martín Ramos, J.L. (Koord.) (2011): *Pan, trabajo y libertad : historia del Partido del Trabajo de España*, El Viejo Topo, Bartzelona.
- Martínez I Muntada, R. (2016): “La izquierda revolucionaria en tiempos de cambio político. Algunas consideraciones generales y una experiencia particular”, in: C. MOLINERO, y P. YSÀS (Ed.): *Las izquierdas en tiempos de transición*, Publicacions de la Universitat de València, Valentzia.
- Organización Revolucionaria de Trabajadores (1975?): *Historia del movimiento obrero navarro: 25 años de lucha 1950-1975*, Organización Revolucionaria de Trabajadores, Iruñea.
- Pérez Ibarrola, N. (2017): *Langileria Berri Baten Eraketa. Iruñerria 1956 -1976*. Nafarroako Gobernua, Iruñea.
- Pérez Ochoa, I. (1999): “Oposición al franquismo y movimiento obrero en Tudela en los últimos años del régimen franquista (1968-1977)” In: *Sancho el sabio: Revista de cultura e investigación vasca*, Fundación Sancho el Sabio, 10, 27-51.
- Pérez Serrano, J. (2013): “Orto y ocaso de la izquierda revolucionaria en España (1959-1994)” in: Quirosa-Cheyrrouze Muños, R.: *Los partidos en la Transición: las organizaciones políticas en la construcción de la democracia española*, Madril, Biblioteca Nueva, 249-291.
- Remón Berrade, G. (1995): “La Organización Revolucionaria De Trabajadores (ORT) ante la Junta Democrática y la Plataforma De Convergencia”, in: *Estudios de Ciencias Sociales*, Iruñea, UNED, Centro Asociado de Navarra, 8, 259-280.
- Roca, J.M. (ed.) (1994): *El proyecto radical. Auge y declive de la izquierda revolucionaria en España (1964-1992)*, Los libros de la Catarata, Madril.
- Ross, K. (2008): *Mayo del 68 y sus vidas posteriores. Ensayo contra la despolitización de la memoria*, Acuarela Libros & A. Machado, Madril.
- Sans Molas, J (2017): *Militancia, vida y revolución en los años 70 : la experiencia de la Organización de Izquierda Comunista (OIC)*, argitaratu gabeko doktorego tesia, Universitat Autònoma de Barcelona. Departament d'Història Moderna i Contemporània. <https://ddd.uab.cat/record/187368> 2018ko irailean kotsultatua.
- Toral, M., FERNANDEZ SOLDEVILLA, G. (2018?): *La calle es nuestra. La transición en el país vasco (1973 – 1982)*.
- Treglia, E. (2013): “Izquierda comunista y cambio político: El caso de la ORT” in: *Ayer Las izquierdas radicales más allá de 1968*, Asociación Española de Historia Contemporánea, Madril, 92, 47-71.
- Wilhemi Casanova, G. (2016): *Romper el consenso. La izquierda radical en la Transición (1975-1982)*, Siglo XXI, Madril.

7. Eskerrak eta oharrak

Testu hau Emilio Majuelo Gil historialariaren zuzendaritzapean eta Nafarroako Gobernuaren diru-laguntza bati esker burutzen ari den doktorego tesi baten emaitza da.